

00

Positie gezondheid binnen de gemeente

01

Gezondheidsteam samenstellen

02

Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen

03

Gezondheidsdoelen en –visies bepalen

04

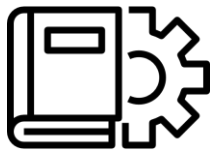
Ingrepen oplijsten en meekoppelkansen formuleren

05

Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen

06

Omgevingsinstrumenten toepassen

Stappenplan project gezonde verstedelijking

00

Positie gezondheid binnen de gemeente

01

Gezondheidsteam samenstellen

02

Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen

03

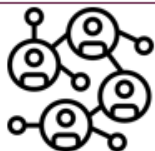
Gezondheidsdoelen en –visies bepalen

04

Ingrepen oplist en meekoppelkansen formuleren

05

Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen

06

Omgevingsinstrumenten toepassen

Stappenplan project gezonde verstedelijking

00 Positie gezondheid binnen gemeente

Strategieën voor gezondheid en ruimte, schaal gemeente

Platform31, Pharos en RIVM definiëren grofweg een drietal strategieën hoe gemeenten verbindingen kunnen maken tussen gezondheid en ruimte voor hun lokale praktijk:

1. Gezondheid centraal;
2. Eén gezondheidsthema voorop;
3. 'Meekoppelen' van gezondheid.

Voor dit project is gekozen om, voor de verdere uitwerking van de *hoe vraag* door middel van omgevingsinstrumenten, te werken vanuit de derde aanpak: **'Meekoppelen' van gezondheid**. Hierbij wordt gezondheidswinst behaald door gezondheid te koppelen aan een actueel niet-gezondheidsthema, zoals de mobiliteitsopgave.

Echter voorwaardelijk voor deze derde strategie is dat **gezondheid breed wordt geadopteerd in de gemeente, dit door beide bestuurders en ambtenaren en over verschillende domeinen heen**.

Aan de slag met gezondheid en ruimte, schaal gemeente

1. Gezondheid adopteren en verankeren in de organisatie

Om binnen een gemeente gezamenlijk met het thema gezondheid aan de slag te gaan, blijvend te leren én kennis verder uit te wisselen, kan een persoon worden aangesteld, een klein team gevormd of een domein overstijgend overleg structuur worden opzet. Deze zijn belast met de taak om het onderwerp blijvend op de agenda te houden, kennis uit te wisselen en binnen projecten meekoppelkansen vroegtijdig aan te duiden.

2. Bruidsschat Omgevingswet inzetten

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet vervalt een aantal regels op rijksniveau. Deze regels verhuizen naar het tijdelijke deel van het omgevingsplan van de gemeente. Dit heet ook wel de 'bruidsschat' en bestaat o.a. uit regels over:

- bouwwerken, open erven en terreinen;
- milieubelastende activiteiten;
- aanleggen of wijzigen van wegen of spoorwegen zonder geluidproductieplafond.

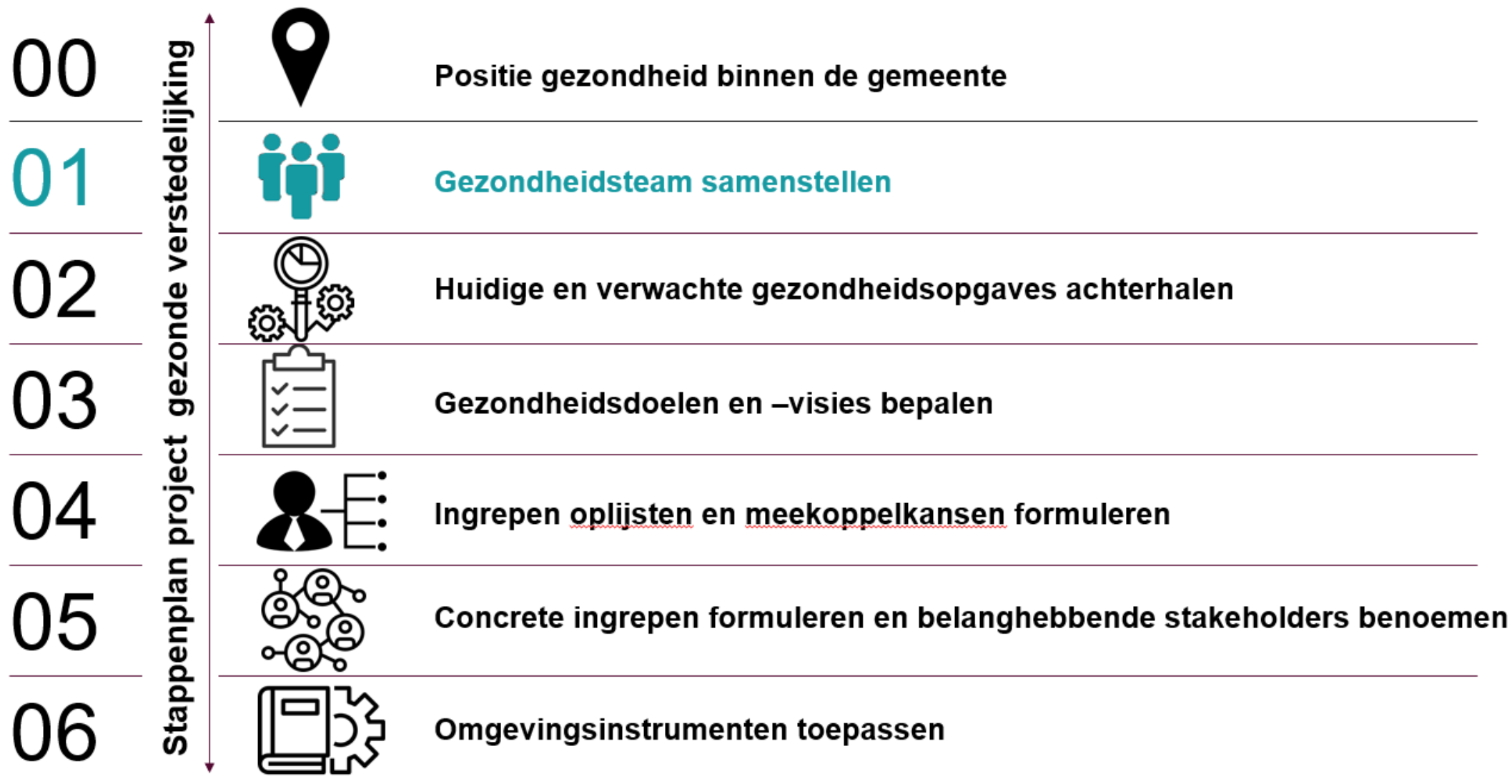
Via de bruidsschat kan invloed worden uitgeoefend op de mate van gezondheid van de leefomgeving, dit onder andere door strengere of net minder strenge (milieu)normen te formuleren dan nu standaard in het rijksbeleid. Gemeentes (en waterschappen) zullen de komende jaren deze bruidsschat moeten analyseren, voorafgaand aan het maken van een omgevingsplan (anders dan het tijdelijke omgevingsplan van rechtswege) om vervolgens die (eventuele bijgestelde) bruidsschat regels in het omgevingsplan te verwerken. Tijdens het analyseren van de bruidsschat, is het zaak om de gewenste gezondheidsambities voor ogen te houden.

Meer weten?

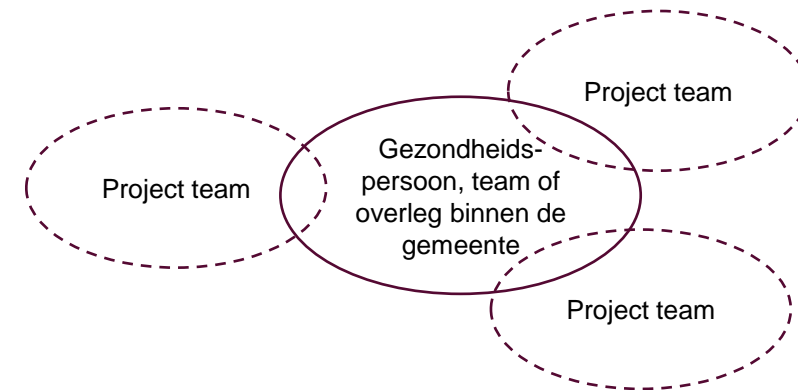
- Meer info over de strategieën kan gevonden worden op: [Inspiratie-en-werkboek-gezondheid-en-ruimte.pdf \(gezondin.nu\)](#)
- Meer over hoe een gezonde inrichting van de leefomgeving de gezondheid bevordert, kan worden gevonden op de GGD GHOR website. [Gezonde en veilige leefomgeving - GGD GHOR Nederland](#)
- Meer over de bruidsschat: [Bruidsschat voor milieubelastende activiteiten in omgevingsplan - Informatiepunt Leefomgeving \(iplo.nl\)](#)

01 Gezondheidsprojectteam samenstellen

Vanuit de voorliggende gebiedsopgave (zoals nieuwbouw of transformatie) of gewenste gezondheidsontwikkelingen in de gemeente (bv. meer bewegen) wordt een projectteam samengesteld met leden vanuit verschillende betrokken gemeentelijke domeinen of aanverwante organisatie(s). Dit projectteam staat in nauwe verbinding met de eerder beschreven persoon, het kleine team of de domein overstijgende overlegstructuur rondom gezondheid in de gemeente. Dit voor kennisuitwisseling (beide kanten op) of ondersteuning.

De teamleden voor het project:

- brengen kennis in vanuit hun verschillende domeinen;
- hebben een domein overstijgende blik;
- kunnen goed in de eigen sector of organisatie schakelen, dit om specifieke kennis op te vragen of opgedane kennis later in de sector of organisatie te verspreiden;
- hebben affiniteit met (fysieke en mentale) gezondheid in de brede zin (lichaam, leefstijl, leefomgeving);
- kunnen wisselen indien nieuwe domeinen naar boven komen of minder van belang worden tijdens het proces.

00	Stappenplan project gezonde verstedelijking		Positie gezondheid binnen de gemeente
01			Gezondheidsteam samenstellen
02			Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen
03			Gezondheidsdoelen en –visies bepalen
04			Ingrepen oplist en meekoppelkansen formuleren
05			Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen
06			Omgevingsinstrumenten toepassen

02 Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen

Voor het gebied of de gewenste ontwikkelingen: breng de huidige en verwachte gezondheidsopgaves in de gemeente of specifiek het gebied in kaart.

Dit kan door middel van:

- Brabantse omgevingsscan;
- Trendanalyse (lichaam, leefstijl, leefomgeving);
- Uitvraag bij de GGD;
- Bewoners (bijvoorbeeld via bijeenkomsten);
- Expert panel (deelnemers uit interne/externe organisaties);
- Literatuuronderzoek.

Vanuit deze groslijst van gezondheidsopgaves selecteer je als projectteam gezamenlijk de belangrijkste gezondheidsopgaves waarmee het projectteam aan de slag kan.

Voorbeeld aandachtsvelden gezonde leefomgeving

werken aan een gezonde leefomgeving

vraagt om werken aan de 4+2 B's

Beter in je vel
(o.a. je goed en nuttig voelen, een mooie omgeving, voorzieningen dichtbij, minder stress, goede voeding)

Beschermen
(o.a. tegen milieu-invloeden, hinder en gevaar)

Basis op orde
(o.a. voedselvoorziening, afval, klimaat, energie, schoon-heel-veilig)

Bevorderen
(o.a. stimuleren van bewegen, groen in de omgeving, afremmen autogebruik, gezonde voeding)

Buiten

&

Binnen

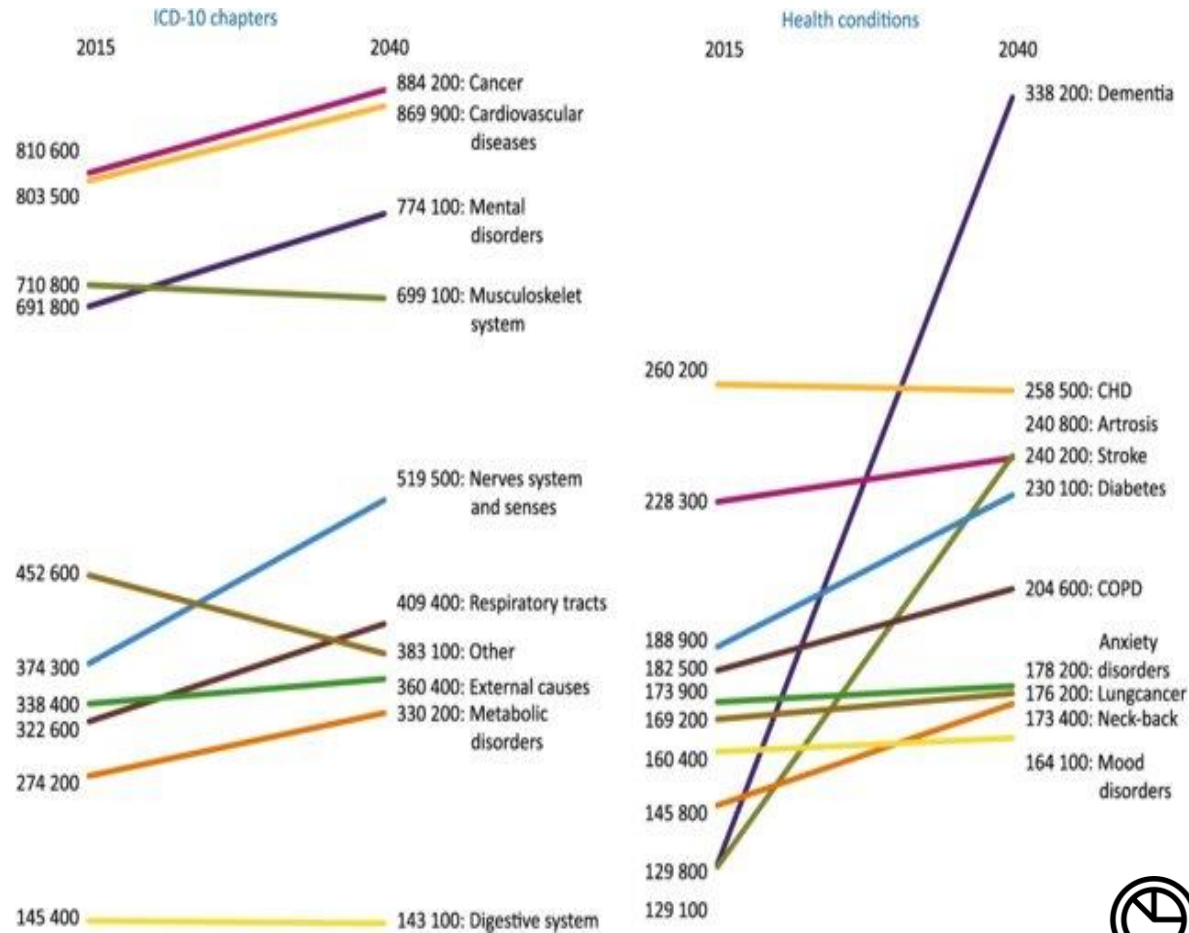

Bron: BRO (2019), *Provincies werken (ook) aan Gezondheid!*

BRO
Ruimte om in te leven

Voorbeeld gezondheidstrends: lichaam

Enkele opvallende zaken uit trendscenario's van het RIVM.

- De levensverwachting stijgt van 81,5 jaar in 2015 naar bijna 86 jaar in 2040.
- In 2040 hebben we op 65-jarige leeftijd nog 14 jaar in goede ervaren gezondheid in het vooruitzicht en 16 jaar zonder beperkingen.
- Ook in de toekomst veroorzaken kanker en hart- en vaatziekten het grootste deel van de sterfte. Daarnaast sterven steeds meer mensen aan de gevolgen van dementie.
- We voelen ons in 2040 even gezond als nu, ondanks de vergrijzing.
- Het percentage Nederlanders dat beperkingen in activiteiten ervaart, verandert niet tot 2040, ondanks de vergrijzing.
- We worden steeds zwaarder; in 2040 heeft 62 procent van de volwassen Nederlanders overgewicht.
- Het percentage mensen met een lage sociaaleconomische status dat zich gezond voelt, neemt af tot 2040, terwijl dit voor mensen met een hoge sociaaleconomische status niet verandert.

Bron: Hilderinket, H.B.M, Plasmans M.H.D, Poos M.J.J.C., Eysink, P.E.D. en Gijsen, R. (2020)

Dutch DALYs, current and future burden of disease in the Netherlands in Archives of Public Health, 78:85 <https://doi.org/10.1186/s13690-020-00461-8>

Voorbeeld gezondheidstrends: leefstijl

Groei van eHealth in zowel 'zorgmarkt' als 'consumentenmarkt'.

Gezondheid, welzijn en welbevinden worden steeds meer omarmd door de markt en marktpartijen willen hierop investeren.

Voorbeeld gezondheidstrends: lichaam, leefstijl en leefomgeving

Verschuiving van ziekte en zorg, naar gezondheid en gedrag. Positieve gezondheid koppelt gezondheid, participatie en leefomgeving.

Het is een integrale aanpak over de domeinen heen. Dit vraagt ook een andere rol van de overheid.

Binnen preventieprogramma's is er steeds meer aandacht voor de directe leefomgeving, buurt of wijk om maatregelen te nemen. Dit kunnen zowel technologische ondersteuning in huis, als ontmoetingsplekken in de buurt of voorzieningen in de wijk zijn die kansen bieden of belemmeringen wegnemen.

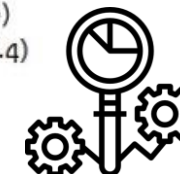

Omgevingswet en participatie

Regels over participatie

Instrument	Regels	Wie is verantwoordelijk voor het naleven van de participatieregels?	Waar staat het?
Omgevingsvisie	Motiveringsplicht*	Bevoegd gezag	Omgevingsbesluit (art. 10.7)
Programma	Motiveringsplicht*	Bevoegd gezag	Omgevingsbesluit (art. 10.8)
Omgevingsplan	Het bevoegd gezag geeft bij de kennisgeving van een omgevingsplan aan hoe de participatie wordt vormgegeven.	Bevoegd gezag	Omgevingsbesluit (art. 10.2, eerste lid)
	Motiveringsplicht*		Omgevingsbesluit (art. 10.2 tweede lid)
Omgevingsvergunning	De initiatiefnemer moet aangeven of en zo ja hoe hij aan participatie heeft gedaan, en wat de resultaten daarvan zijn. Het bevoegd gezag betreft deze informatie bij de integrale belangenafweging	Initiatiefnemer	Omgevingswet (art. 16.55) Omgevingsregeling (art. 7.4)

* Het bevoegd gezag geeft bij het besluit aan hoe inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen zijn betrokken bij de voorbereiding en wat de resultaten daarvan zijn. Gemeenten, provincies en waterschappen geven ook aan op welke wijze invulling is gegeven aan het eigen participatiebeleid.

Omgevingswet en participatie, hoe en wat?

De Omgevingswet moedigt mensen met een idee of plan (initiatiefnemers) aan om aan participatie te doen. Als voor het idee of plan een vergunning nodig is, moet de aanvrager aangeven of hij/zij de omgeving bij de plannen betrokken heeft, hoe dat is gedaan en wat met de inbreng is gedaan. Iedereen kan initiatiefnemer zijn: een inwoner of ondernemer, maar ook organisaties of de overheid.

Omgevingswet en participatie, wanneer en voor wie verplicht?

Wanneer en voor wie is participatie verplicht?

Overheden zijn verplicht om aan participatie te doen bij de voorbereidingen van een **omgevingsvisie, omgevingsplan, programma**, projectbesluit, omgevingsverordening en waterschapverordening.

Een **initiatiefnemer** (diegene met een plan of idee; **omgevingsvergunning**) wordt aangemoedigd om aan participatie te doen, maar is dat niet verplicht.

Er geldt één uitzondering: een **gemeenteraad** kan gevallen aanwijzen waarin participatie wel verplicht is. Het gaat dan om activiteiten die niet binnen het **omgevingsplan** vallen en waarvoor een **vergunning** nodig is.

Trendanalyse: achtergrond en inspiratie

LICHAAM

- Hilderinket, H.B.M, Plasmans M.H.D, Poos M.J.J.C., Eysink, P.E.D. en Gijsen, R. (2020) *Dutch DALYs, current and future burden of disease in the Netherlands* in Archives of Public Health, 78:85 [Dutch DALYs, current and future burden of disease in the Netherlands | Archives of Public Health | Full Text \(biomedcentral.com\)](#)
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (VTV 2018): trendskenario's
  - [Levensverwachting | Volksgezondheid Toekomst Verkenning \(vtv2018.nl\)](#)
  - [Gezondheid | Volksgezondheid Toekomst Verkenning \(vtv2018.nl\)](#)
  - [Aandoeningen | Volksgezondheid Toekomst Verkenning \(vtv2018.nl\)](#)
  - [Gezondheidsverschillen | Volksgezondheid Toekomst Verkenning \(vtv2018.nl\)](#)

LEEFSTIJL

- Lifestyle4Health (2019) Wetenschappelijk bewijs voor leefstijlgeneeskunde: [19-11210 Bundel LifeStyle4Health A4-4.indd](#)
- Advies RVZ (2015) Consumenten-eHealth: [Consumenten-eHealth | Advies | Raad voor Volksgezondheid en Samenleving \(raadrvs.nl\)](#)

LICHAAM, LEEFSTIJL EN LEEFOMGEVING

- Ministerie VWS (2020), *Gezondheid breed op de agenda Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024*, <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2020/02/29/gezondheid-breed-op-de-agenda/gezondheid-breed-op-de-agenda.pdf>
- [Positieve gezondheid - ZonMw](#)
- Wijkniveau:
  - [Gezonde wijk en omgeving - ZonMw](#)
  - [Onderzoek kenmerken Gezonde Stad | RIVM](#)

00	Stappenplan project gezonde verstedelijking		Positie gezondheid binnen de gemeente
01			Gezondheidsteam samenstellen
02			Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen
03			Gezondheidsdoelen en –visies bepalen
04			Ingrepen oplist en meekoppelkansen formuleren
05			Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen
06			Omgevingsinstrumenten toepassen

03 Gezondheidsdoelen en –visies bepalen

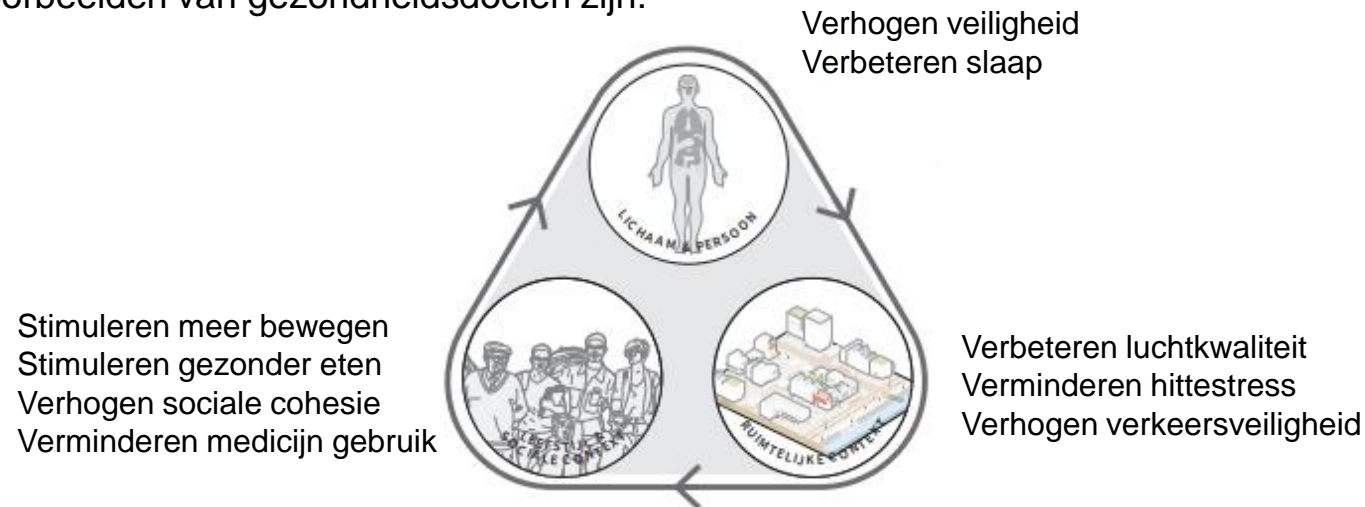
Voor het gebied of gewenste ontwikkelingen, definieer vanuit de lijst met gezondheidsopgaves, één of meerdere punten aan de horizon voor dit gebied (gezondheidsvisie(s)) en vertaal deze visie naar een lijst van concrete gezondheidsdoelen voor de kort of (middel)lange termijn. Door het formuleren van meerdere visies, bijvoorbeeld één vanuit elk domein aan tafel, kunnen meerdere gezondheidsdoelen worden bereikt.

Input vanuit:

- Workshop (deelnemers uit interne/externe organisaties)
- Bewoners (zoals bijeenkomsten)

Het projectteam maakt de finale beslissing rondom doelen en visie.

Voorbeelden van gezondheidsdoelen zijn:

00	Stappenplan project gezonde verstedelijking		Positie gezondheid binnen de gemeente
01			Gezondheidsteam samenstellen
02			Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen
03			Gezondheidsdoelen en –visies bepalen
04			Ingrepen oplist en meekoppelkansen formuleren
05			Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen
06			Omgevingsinstrumenten toepassen

04 Ingrepen oplist en meekoppelkansen formuleren

Met de gezondheidsvisie in het achterhoofd en met de concrete gezondheidsdoelen voor ogen:

1. Wat zijn mogelijke (omgevingsgerelateerde) ingrepen die er kunnen worden toegepast?
2. Welke meekoppelkansen zijn er met andere ingrepen?

Het team kan inspiratie halen uit:

- Ontwerpend onderzoek opdracht
- Expert panel (deelnemers uit interne/externe organisaties)
- Bewoners (bijvoorbeeld bijeenkomsten)
- Literatuur (*zie volgende sheet*)

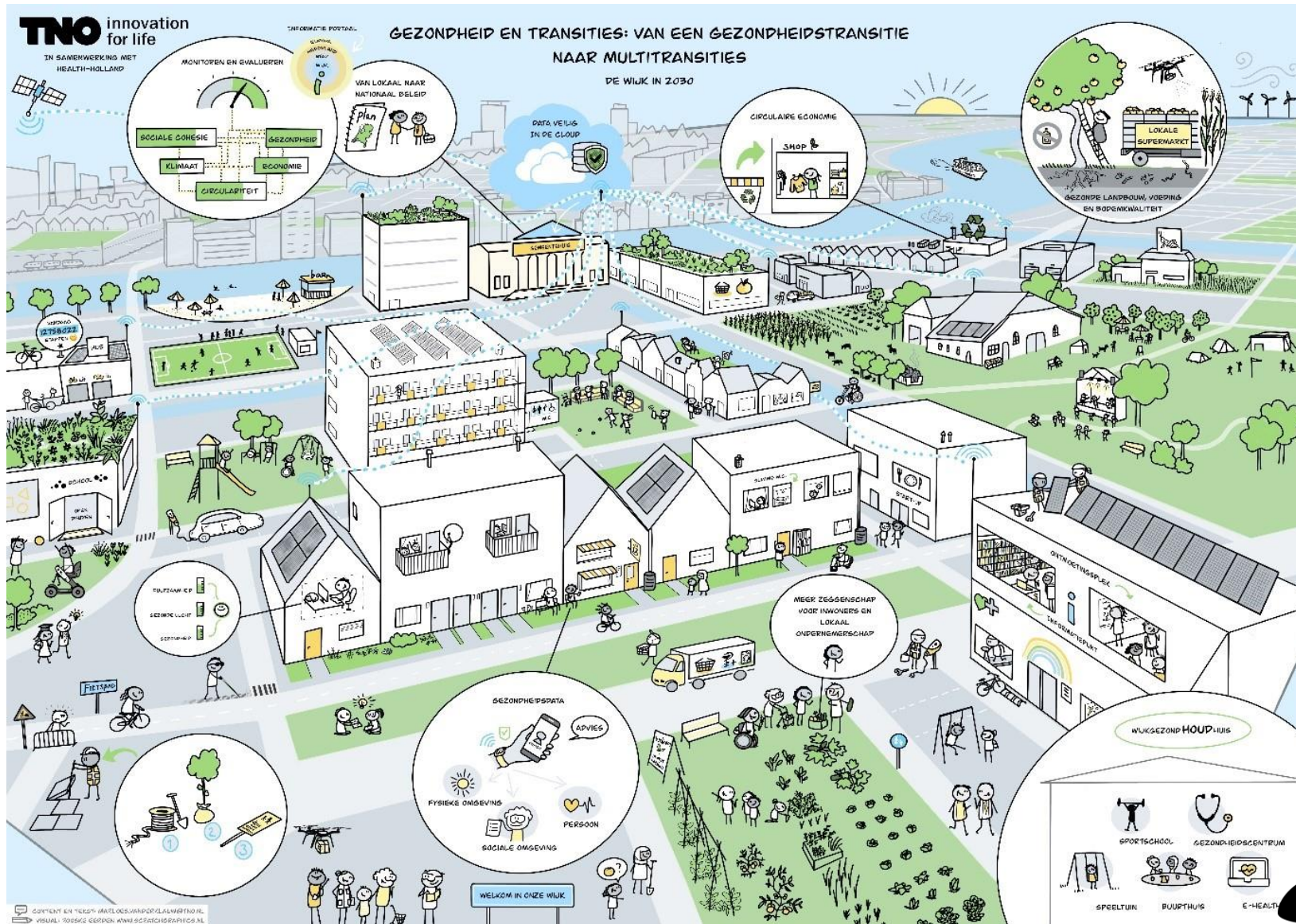
Meer weten?

- PosadMaxwan: [Een gezonde stad: meer dan fietspaden](#)
- Platform31 kennis- en netwerkorganisatie voor stad en regio - Thema: Gezondheid en welzijn
- Gezonde leefomgeving, gezonde mensen, RIVM 2016

Voorbeeld: meekoppelkansen gezondheid

Voorbeeld: meekoppelkansen gezondheid

Thema	Milieuvoordelen	Gezondheidsvoordelen	Economie
 Gezonde mobiliteit Bewegvriendelijke stad voor alle leeftijdsgroepen	Minder Co ₂ , NO ₂ en geluidsreductie Minder files	Minder obesitas, hartvaatziekten, depressie	Meer groene banen Afname autoafhankelijkheid in steden: betere bereikbaarheid, aantrekkelijk vestigingsklimaat (Skinner et al, 2014)
 Bomen stad	Groene steden: meer vegetatie en groengebieden	Minder sterfte door hitte Minder stress, depressie Minder obesitas Minder eenzaamheid Prettig woonklimaat	Aantrekkelijk vestigingsklimaat Stijging huizenprijzen Nieuwe verdienmodellen, nieuwe/groene banen (Claessens et al, 2012)
 Natuurlijk kapitaal	Nature Based Solutions = beter benutten van natuurlijk kapitaal		
 Sociale/zorgzame stad Toegankelijkheid	Leefbaarheid buurten verbeterd, dus ook leefomgevingskwaliteit	Meer participatie in de samenleving Minder eenzaamheid	Minder werkloosheid Minder zorgkosten Meer vrijwilligerswerk
 Circulaire economie bv, hergebruik afval en afvalwater, afbreekbare medicijnen Van Bezit naar Dienst?	Meer bewustzijn leefomgeving Schoon water in de stad Minder uitputting natuurlijk kapitaal Deeleconomie, minder producten = minder grondstoffen en emissies, maar evt ook minder consumptie, negatief effect	Meer betrokkenheid leefomgeving, sociale interactie Aandachtspunt: de kwaliteit van afval dat wordt opgewerkt tot grondstof Verkleinen sociaal-economische verschillen; kan positief of negatief inkomenseffect hebben	Nieuwe verdienmodellen, nieuwe banen
 Schone duurzame energie Energie neutrale woningen	Minder luchtverontreiniging Landschapsaantasting (windmolens) Minder CO ₂ Minder problemen binnenshuis	Langere levensverwachting en minder luchtwegklachten, allergie Risico: meer luchtwegklachten ivm binnenklimaat	Minder ziektekosten Besparing energiekosten. Energie in overvloed is economisch positief, ook voor circulaire economie
 Natuurlijk kapitaal ecosysteem diensten Nature based solutions	Waterberging/groen Minder wateroverlast, minder hitte, prettig woonklimaat Meer biodiversiteit, gezonde ecosystemen	Voedselzekerheid Waterzekerheid Ontspanning Bewegen Prettig woonklimaat	Nieuwe verdienmodellen, groene banen
 Microplastic aanpak	Minder luchtverontreiniging Minder afval	Voedselveiligheid	

Bron: Gezonde leefomgeving, gezonde mensen, RIVM 2016

Bronnen

- TNO (2021): [Gezondheid en transitie van een gezondheidstransitie naar multitransities de wijk in 2030.](#)
- RIVM (2016): [Gezonde leefomgeving, gezonde mensen.](#)

00	Stappenplan project gezonde verstedelijking		Positie gezondheid binnen de gemeente
01			Gezondheidsteam samenstellen
02			Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen
03			Gezondheidsdoelen en –visies bepalen
04			Ingrepen oplist en meekoppelkansen formuleren
05			Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen
06			Omgevingsinstrumenten toepassen

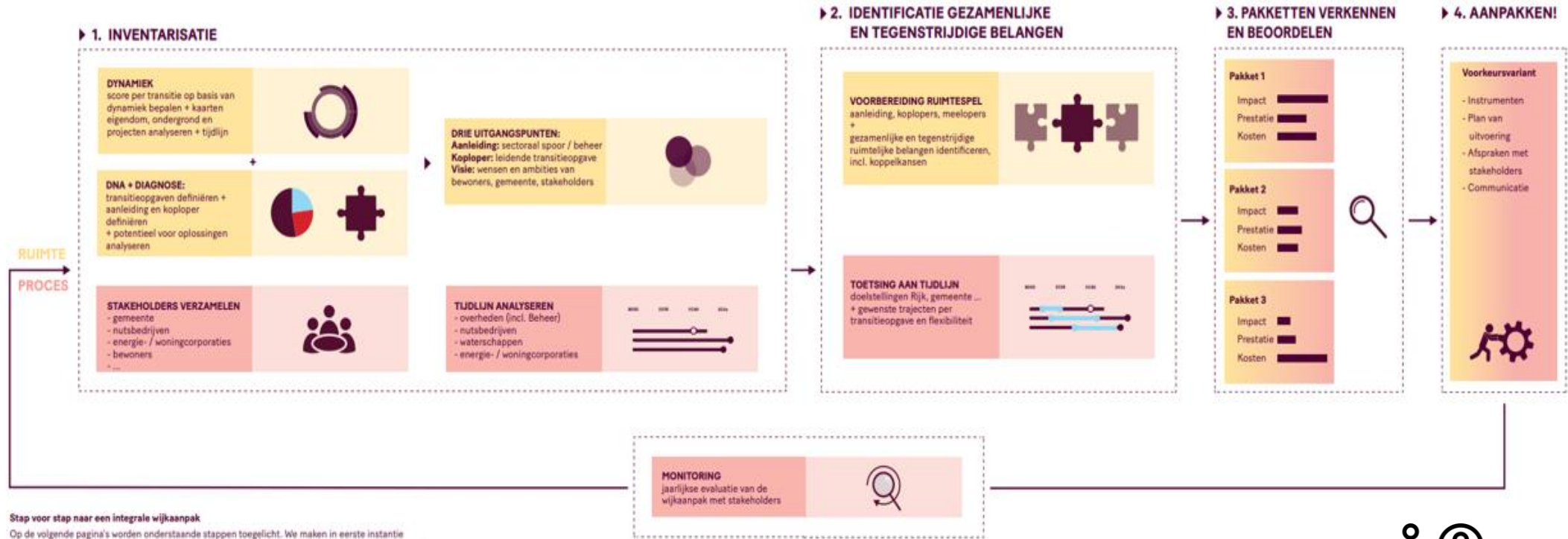
05 Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen

Hoewel opgesteld voor een gebiedsopgave, biedt de integrale wijkaanpak, opgesteld door TNO en PosadMaxwan (*zie 2 sheets verder*), een mogelijke aanpak voor zowel een specifieke gebiedsopgave of om een gewenste gezondheidsontwikkelingen in de gemeente verder uit te werken. Waar nodig maken we het onderscheid.

1. Inventarisatie:
  - Gebiedsontwikkeling: het inventariseren van de leidende versus gekoppelde transitie's, hun tijdlijn en de belanghebbende stakeholders in het gebied
  - Gezondheidsontwikkeling: Inventariseer bestaande beleid of programma's in de gemeente: Wat is er? Waar heeft het invloed op? Waar wordt het door beïnvloedt? Wie zijn (intern en extern) belanghebbende stakeholders?
2. Identificeren van gezamenlijke en tegenstrijdige belangen.
3. Verkennen van de combinaties van verschillende opgaves en oplossingen.
4. Aanpakken.
5. Monitoren en indien nodig bijsturen.

Voorbeeld: integrale wijkaanpak (focus op gebied)

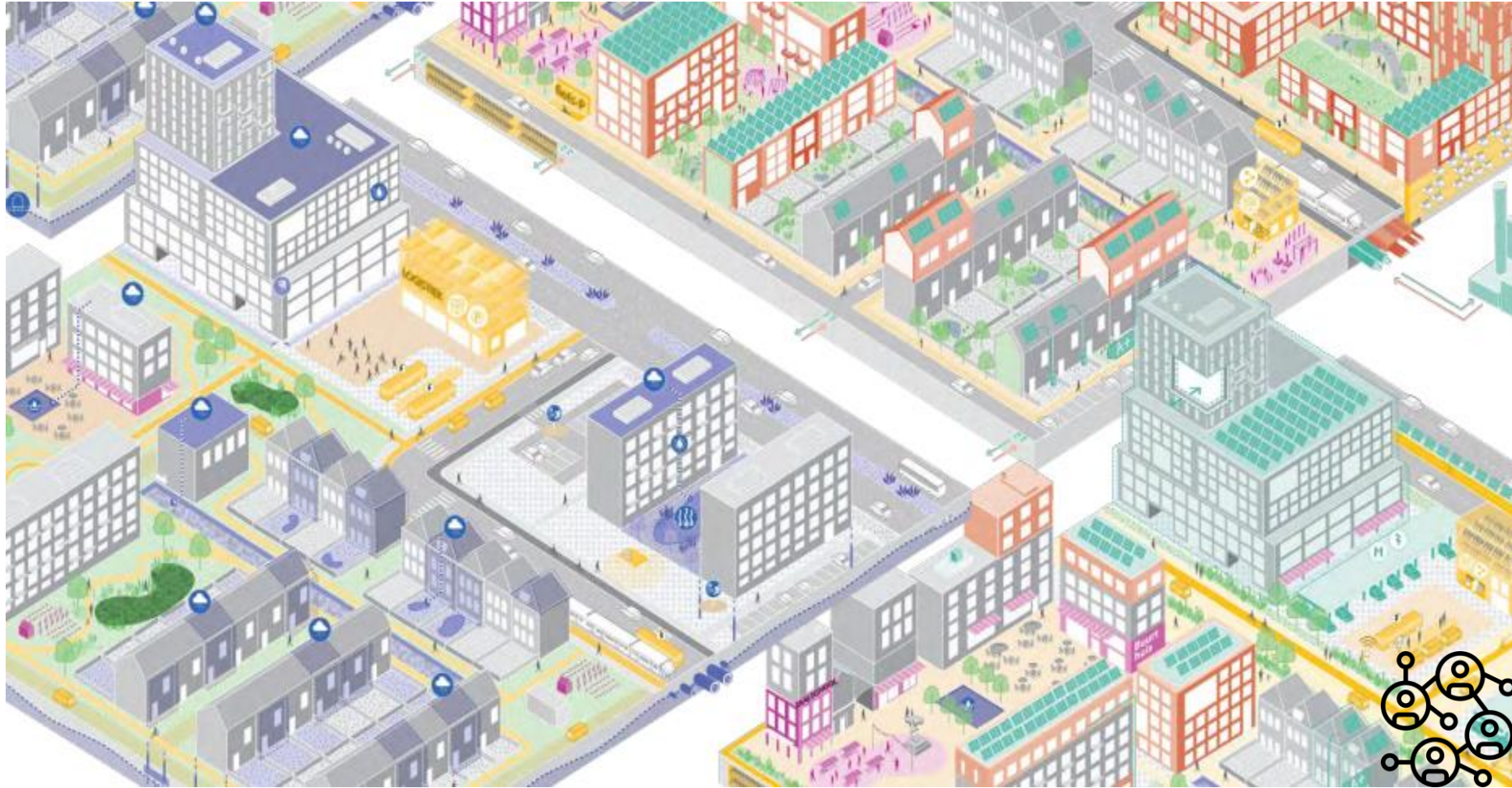

Stap voor stap naar een integrale wijkaanpak

Op de volgende pagina's worden onderstaande stappen toegelicht. We maken in eerste instantie onderscheid tussen 'ruimte' en 'proces'. Ruimte heeft betrekking op de fysieke uitdagingen in een wijk en de inpassing van oplossingen. Proces gaat over samenwerking en onderlinge afstemming qua planning. Inspanning op beide onderdelen vindt gelijktijdig plaats. Gedurende het proces gaan we steeds integraler opereren en raken beide onderdelen verweven.

Meer informatie?

00	Stappenplan project gezonde verstedelijking		Positie gezondheid binnen de gemeente
01			Gezondheidsteam samenstellen
02			Huidige en verwachte gezondheidsopgaves achterhalen
03			Gezondheidsdoelen en –visies bepalen
04			Ingrepen ophoofden en meekoppelkansen formuleren
05			Concrete ingrepen formuleren en belanghebbende stakeholders benoemen
06			Omgevingsinstrumenten toepassen

06 Omgevingsinstrumenten toepassen

Het werken aan de omgevingsvisie helpt bij het meekoppelen van gezondheid met andere domeinen. In deze visie gaat het om het benoemen van ambities en doelen op hoofdlijnen. Hier gezamenlijk aan werken, helpt om neuzen dezelfde kant op te krijgen.

De eerder genomen stappen helpen met het vertalen van de resultaten naar de omgevingsinstrumenten.

- Vertaal indien nodig of koppel de gezondheidsvisie (stap 3) naar de te ontwikkelen of bestaande omgevingsvisie.
- Kijk kritisch naar de gestelde gezondheidsdoelen (stap 3), moeten deze worden vertaald naar een omgevingswaarde en/of programma om de specifieke gebiedsopgave of gewenste gezondheidsontwikkelingen in de gemeente te verwezenlijken?
- Vertaal de resulterende concrete ingrepen (stap 5) naar een omgevingsplan of programma (vb. een gebiedsvisie).

Meer achtergrondinformatie rondom gezondheid en de omgevingswet

Gemeenten:

- [Werkdocument-Handreiking-Planregels-gezonde-leefomgeving-v2-mei-2021-nw.pdf \(ggdghor.nl\)](#)
- <https://ggdghor.nl/wp-content/uploads/2020/01/Werkdocument-Handreiking-Planregels-gezonde-leefomgeving-v2-mei-2021-nw.pdf>
- [Gezondheid hoog op de agenda van de Omgevingswet | VNG](#)
<https://vng.nl/artikelen/gezondheid-hoog-op-de-agenda-van-de-omgevingswet>

Provincies:

- BRO (2019), *Provincies werken (ook) aan Gezondheid!*

Basisprincipes omgevingsinstrumenten

Omgevingsvisie

In de Omgevingsvisie kunnen **beleidsregels** worden geformuleerd, die richting geven aan de **gewenste ontwikkelingen**.

De visie is van toepassing op het hele grondgebied van een gemeente en is gericht op de ambities voor de lange termijn.

In de omgevingsvisie kan er zo ook een relatie worden gelegd tussen het ruimtelijk, sociaal en economisch domein door ook aspecten uit deze domeinen in de visie op te nemen.

Omgevingsplan

In het Omgevingsplan worden **functies toegekend** aan gebieden, waarmee voor een groot deel wordt bepaald wat waar mag plaatsvinden. Dit naast de **regels** die dan op zo'n plek gelden voor die functie. Hierin kunnen ook verboden of plichten worden opgenomen.

Het omgevingsplan beslaat alle aspecten van de fysieke leefomgeving.

Omgevingswaarde

Een omgevingswaarde (onderdeel omgevingsplan) bepaalt voor de fysieke leefomgeving of een onderdeel daarvan, **de gewenste staat of kwaliteit, de toelaatbare belasting door activiteiten of de toelaatbare concentratie of depositie van stoffen**.

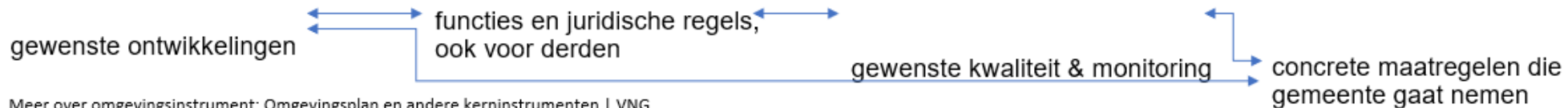
Een omgevingswaarde kan worden geformuleerd als resultaatsverplichting, inspanningsverplichting of andere te omschrijven verplichting.

Omgevingswaarden binden in beginsel uitsluitend het bestuursorgaan dat de omgevingswaarde vaststelt

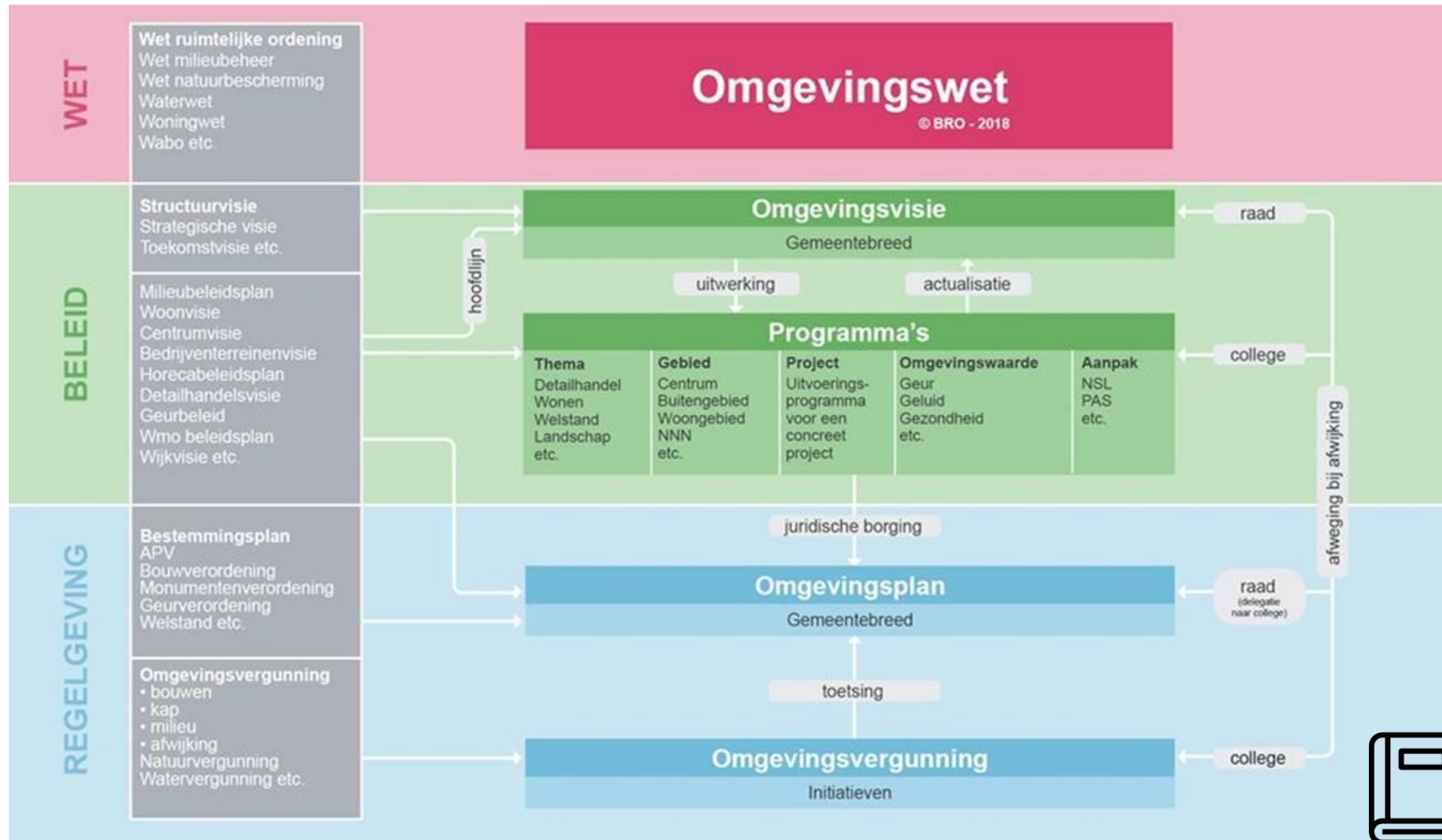
Programma

In een programma worden de hoofdlijnen van de omgevingsvisie uitgewerkt. Het bevat **de concrete maatregelen die de gemeente gaat nemen** voor de bescherming, het beheer, het gebruik en de ontwikkeling van de leefomgeving.

Een programma kan gericht zijn op een **bepaalde sector** of op een **gebied**, integraal of sectoraal.

Basisprincipes omgevingsinstrumenten

Klankbord omgevingsinstrumenten

Met dank aan:

- Tessa Martens, Gemeente 's-Hertogenbosch
- Susanne de Geus, BRO
- Ruud Louwes, RHO
- Pascal Fouraschen, Witteveen Bos

